

Úvodem

Přítomný výzkum byl započat před několika lety z popudu brněnské slavistiky a vstřícně směřoval k tomu, co bylo v nové badatelské a ideologické vlně započato nejdříve a hlavně v Rakousku (později i na českých, slovenských, maďarských a polských univerzitách, skromněji i jinde, např. v Slovinsku, na Ukrajině, v Rusku, v baltských zemích, ale také v tradičních baštách politologické slavistiky, zejména ve Francii, Skandinávii, Velké Británii a USA) od poloviny 80. let minulého století: po „zraďe střední Evropy“ přichází nový pokus o její restituci – po impozantních a komplexních, vícedisciplinárních pokusech E. Hantose z meziválečného období, které reagovaly na novou situaci nástupnických států po porážce centrálních mocností v první světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska a na kontroverzní koncepci F. Naumanna v jeho díle *Mitteleuropa* (1915) – s pozadím napoleonských válek odstraňujících staré feudální struktury ekonomické a politické a nových pokusů po Napoleonově porážce, kdy se pojem „střední Evropa“ začal pozvolna etablovat.

Po dlouhém mlčení v důsledku studené války se střední Evropa znovu probouzí k životu – ať již popudem k tomu bylo cokoliv, včetně aristokratických konceptů nebo iluzí, že po likvidaci železné opony může být geopolitický celek střední Evropy alespoň dočasně obnoven a stát se mezistupněm k jednotné Evropě. Vývoj byl však natolik explozivní, že na takové úvahy nebyl čas, ani k nim nebyla dostatečná vůle. Nicméně jisté fragmenty těchto obnovených středoevropských představ zůstaly a jak jsme již napsali ve svazku *Crossroads of Cultures*, střední Evropa je stabilní právě ve své labilitě, tedy nikoli jako politická utopie, ale jako reálná kulturní a duchovní entita, jako epicentrum, ohnisko, těžiště myšlenek a duchovního dění, které přitahuje i jiné areály (zejména balkánský a východoevropský). Tak vznikala vídeňsko-brněnská koncepce střední Evropy ve filologických vědách a realizovala se se v návaznosti na brněnskou školu areálových studií¹ ve dvou sbornících².

¹ Viz I. Pospíšil, – J. Gazda – J. Holzer: *Integrovaná žánrová typologie*. Ed.: Ivo Pospíšil, Masarykova univerzita, Brno 1999. I. Pospíšil (ed.): *Areál – sociální vědy – filologie*. Kabinet integrované žánrové typologie, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2002.

Areálový ráz mají i brněnské česko-slovenské sborníky z ediční řady *Brněnské texty k slovakistice* vydávané od roku 1998, zejména *Česko-slovenská vzájemnost a nevázanost* (Ed. I. Pospíšil, M. Zelenka. Brno 2000), *Česko-slovenské*

Téma grantového projektu, který se původně nazýval *Austrian and Czech Slavonic Studies in Central European Context: The Past and the Present*, je již velmi konkrétní, zhuštěné a kompaktní, a tak je také prezentováno jako vnitřně diferencovaný celek.

Metodologická a výzkumná synergie prezentovaného projektu spočívá jako by paradoxně ve výrazné badatelské individualitě, výlučnosti jednotlivých problémových okruhů, které jsou pak o to více logicky spojovány v těžišti a ohnisku bádání, v koncepci středoevropanství, jež je ve své volnosti přesto pevným opěrným bodem.

Brněnsko-vídeňské pojetí středoevropanství ve filologii a areálových studiích by mohlo pokračovat studiem návaznosti minulosti a přítomnosti i dále, zejména v aktualizaci směrem k současné imigrační vlně, jež střední Evropu zaplavuje právě z areálů, jež jsou jejím fenoménem přitahovány – z Balkánu a východní Evropy. Studium myšlenkově podnětných koncepcí, které sem – kromě problémů ekonomických a koexistenčních – přicházejí, si speciální studium zaslouží. Je zde již jedna analogie, spjatá sice s jinou dobou, ale přece nepominutelná: totiž rozsáhlá východoslovanská imigrace do států střední Evropy po ruské Říjnové revoluci a v meziválečném Československu pak Masarykova tzv. Ruská akce. Z toho vytěžila nejen tato imigrace sama, ale také střední Evropa jako kulturní celek, a to dalo koneckonců ve filologii vznik známému univerzitnímu trianglu Praha – Brno – Vídeň. To, zda a jak bude v tomto projektu, jemuž bylo věnováno již tolik úsilí, pokračováno, však závisí – tak jako dosud – především na zájmu podpůrných struktur.

Ivo Pospíšil (Brno)

vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech. Meziliterárnost a areál (Brněnské texty k slovakistice IV. Editofi: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Ústav slavistiky FF MU, Brno 2003) a *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět*. (Brněnské texty k slovakistice VI. Eds.: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Slavistická společnost Franka Wollmana a Ústav slavistiky FF MU, Brno 2004).

² *Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa, Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2002, editor: Ivo Pospíšil. *Comparative Cultural Studies in Central Europe*. Editors: Ivo Pospíšil (Brno), Michael Moser (Wien). Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2004.